

Quartett, Berliner Ensemble / Brigitte Maria Mayer

van de Franse revolutie. Je kan hem feministisch lezen als de ultieme wraak van Merteuil op haar eeuwenlange vernedering. Je kan hem lezen als analyse van de liefde en de bezetting van de partner in termen van macht. Je kan er vooral de destructiviteit in zien waarmee de lust hier gepaard gaat. Voor Heiner Müller is het dat allemaal tegelijk, maar vooral ook een aanleiding tot spel, maskerade, simulatie. Merteuil en Valmont zijn in zijn bewerking van Laclos' briefroman in de eerste plaats acteurs. Acteurs die alle rollen voor hun rekening nemen: hun eigen rollen, de rol van Cécile de Volanges en Madame de Tourvel maar ook mekaars rol. Daardoor betreden ze verboden terrein, gevaarlijk terrein, omdat ze de grenzen van het bekende overtreden. Als kinderen die vadertje en moedertje spelen, of slachterke in de sprookjes van Grimm; of als bordeelbezoekers die zich inleven in

de rol van generaal en bisschop in *Het Balkon*, of als meiden die de plaats overnemen van hun meesters in *De Meiden*, twee stukken van geestesgenoot Jean Genet. Het verleidingsspel van de liefde wordt een ritueel, een simulatiespel met een virtuele realiteit op de grens van werkelijkheid en illusie, in het spiegelkabinet van de verwarring. De acteurs geven zich uitbundig over aan de nieuwe rollen, kantelen moeiteloos van de ene in de andere rol, om ten slotte enkel leegte na te laten, in de spiegel geconfronteerd te worden met waarvoor ze op de vlucht zijn: een lege vlek. Als de vele maskers afgezet zijn rest enkel het niets.

Müller is gefascineerd door dit niets: het punt waar het ik ophoudt, het gebied tussen leven en dood. In *Kwartet* uit zich dit op het vlak van de seksualiteit. In de libertinage van Laclos is de seksualiteit een middel om uitdrukking te geven aan

de enorme wilskracht en de perfecte zelfbeheersing waarmee men uiteindelijk het doel bereikt. Als zodanig betekent het de overwinning van de rede op de al te haastige drift. Het is een vrijplaats waarin het van alle taboes bevrijde individu kan experimenteren met de grenzen van wat toelaatbaar is. Müller haalt het mechanisme van de seksualiteit uit elkaar, geobserveerd laat hij de personages zoeken naar wat verborgen wordt, naar wat de huid aan het zicht onttrekt: 'Ik wil uw bloed bevrijden uit de beknelling van de aders, de ingewanden uit de gevangenis van het lichaam, het gebeente uit de wurggreep van het vlees'. Maar het lichaam, bevrijd van de bijkomstigheden van het vlees, loopt leeg. En als alle bloed, tranen, water, zweet, de vele vloeistoffen die in de tekst voorkomen als beekjes uit de al even talrijke openingen zijn weggestroomd, blijft slechts een leeg omhulsel over. De engel die bevrijd moest worden uit de dieptes van het lichaam, heeft zich met het bloed een masker van de dood geschilderd. Valmont spreekt over zijn 'groeende niets' en Merteuil bewijst, in de rol van Valmont, met overtuiging dat het mannelijk geslachtsdeel niet bestaat: 'leg uw tedere hand gerust tussen mijn dijen, daar: één leegte. U hebt werkelijk niets te vrezen, ik ben één en al geest. Uw hand, madame.'

Opdracht en verraad

Kwartet is geschreven in 1981, 'toen de politieke stof even afwezig of niet zo dringend meer was.' Het stuk situeert zich, net als *De Opdracht* waarop het chronologisch volgt, rond de tijd van de Franse revolutie. *Kwartet* juist ervoor, *De Opdracht* juist erna. Maar dat historische tijdstip maakt voor Müller weinig verschil: *Kwartet* toont het failliet van de menselijke verhoudingen aan het eind van het feodale tijdperk; *De Opdracht* toont hoezeer de revolutie de handlanger wordt van het verraad en zo de grondvesten van de nieuwe verhoudingen gebaseerd op democratie en gelijkwaardigheid zelf vernietigt.

Op het eerste gezicht is het een tekst die niet past in het oeuvre van Müller. Het ritme is minder hortend, maar vloeit lange lange lijnen. Ook de historisch-politieke dimensie, anders een prominent thema bij Müller, lijkt afwezig. Het grote conflict tussen mens en gemeenschap waar bijna alle stukken van Müller uit putten gaat aan *Kwartet* voorbij. Het thema van de plaats van het individu t.o.v.